

Слїди великоруських літературних творів

про флорентийську унію та урядового акту московського правительства в „Історії флорентийського собору“ 1598 року.

З паперів пок. *Богдана Бучинського*.

Недостачу власних, українських чи білоруських реляцій про флорентийський собор і про пропаганду унії за часів митрополита Ісидора заступив автор „Історії флорентийського собору“ иншими, великоруського походження. З огляду на те, що покористуванє урядовим актом московського правительства з боку нашого пам'ятника може дати підставу до важних виводів, подавати му паралельні точки нашої повісти зі згаданим документом в цілости.

Русская Историческая Библиотека т. VI. Петербургъ 1880. Посланіє в. кн. Василя Василевича до Константина Палеолога з липня 1452.

„Отъиде къ Богу и отъ сего временнаго живота преставися вашъ богомолецъ, отецъ нашъ, приснопамятнѣй Фотій, митрополитъ кїевскій и всея Руси: и отъ того же тогдѣшняго времени, мы же, милостью Божьею, съгдавше съ своею матерію съ великою княгинею, и съ нашею братьею съ рускими великими князьми, и съ помѣстными князьми, и съ литовскыя земли господаремъ, великимъ княземъ, и съ

Русская Историческая Библиотека т. XIX. Петербургъ 1903. Історія флорентийського собору.

По зѣмтью съ тогó свѣта митрополита Кїевского Фотіа, вѣбранъ бѣлъ такъ отъ епископовъ и всего причту церковнаго, яко тѣжъ отъ княжатъ Полночныхъ, обывателевъ земль Рѣскихъ и князства Литовского на столицу митрополиі Кїевской человекъ добрый, побожный, тихій, скромный и учоный, епископъ Реванскій, именемъ Іона, и вѣправленъ бѣлъ въ листы причинными и свидѣтельствоманными до патриарха Кон-

Принято на засіданю іст. фїл. секції 20. VI. 1913 р.

святители нашей земля, и съ всѣмъ священники и духовными челоуѣкы, общежители же и пустынными отходники, съ святыми старци, и съ нашими бояры, и съ всею нашею рускою землею, съ всѣмъ православнымъ християнствомъ, избравше, послахомъ и съ нашимъ посломъ, съ просбою и съ моленіемъ къ прежепочившимъ (тогда еще живымъ сущимъ имъ), къ брату святого ти царьства царю Калояну и къ патріарху Іосифу, отца нашего Іону, епископа рязанскаго, дабы его намъ поставили на святѣйшую митрополью рускую, митрополитомъ на Кіевъ и на всю Русь. И тому отцу нашему Іонѣ епископу тогда отъ насъ и съ нашимъ бояриномъ, съ нашимъ посломъ къ Царюграду пошедшу, и не вѣмы како, по Божьимъ неизреченнымъ судбамъ, ему ли самому на дорожѣ помедлившу, Богу ли тако волившу, оному къ Царюграду достигнути не успѣвшу, а до его прихода царь и патріархъ поставиша намъ на рускую митрополию, на Кіевъ и на всю Русь, Исидора митрополитомъ; и яко пришедшу Іонѣ въ Царьградъ, и слышахомъ о семъ отъ многихъ, яко царь и патріархъ много пожалиша о томъ, яко ему не успѣвшу прійти къ нимъ, а имъ како ускорившимъ Исидора поставити митрополитомъ, и рѣкоша: „что уже сътворимъ? ты не успѣ прійти къ намъ, а мы другаго на ту святѣйшую митрополию поставимъ, и мы не можемъ иначе

стантинѡполскаго Іосифа и до цесаря Крѣцкого Палеолока, по сакру або по благословеніе.

— — — — —
 ... Іона епископъ, въ листами причинными и свѣдѣчными отъ духовенства, отъ князатъ и пановъ земль Рускихъ, до Константинополя, просячи патріархи, абѣ его на митрополию Кіевскую посвятилъ, пріѣхалъ. Обачивши то патріарха, задививши не по малу, велми бѣлъ жалостенъ, ижъ ся даль увести Исидоровымъ словамъ. И събравши увесь причетъ свой церковный, радился: яко бы в' томъ поступити мѣлъ. И нарядивши радою духовною, привавши до себѣ Іону епископа, мовилъ ему тѣе слова:

Сыну намилшій, Іона! Благословенство у менѣ на тую митрополию хитростію и лѣстію Исавою залаплено. Але тамъ было презрѣнне Божіе, а тутъ мнимамъ лукавство вражіе. Бо, мало проминувшихъ дней, посвятилемъ на тую митрополию нѣкотораго Исидора, и отпустилъ его на престолъ. Однакъже, кгда уподобается Богу поволати оного Исидора отъ жита сего, або еслѣ ся ему якій трафунокъ станеть, тѣды ты, отъ всѣхъ згодне выбраный, святителю Іона, маешь отъ покорности нашее власть, и даешь ти благословеніе — воспріати престолъ Рускіа митрополій“.

И такъ, съ привываніемъ Святого Духа посвятивши, отпустилъ его.

А оный перлий Исидоръ

учинити: Исидоръ есть уже на Руси митрополитомъ, а ты, Иона, пакы поиди на свой столъ, на рязанскую епископью; а что Божія воля о Сидорѣ произмислитъ, или смертію скончается, или иначе что о немъ будетъ, ино ты еси, Иона, по немъ будещи въ Руси митрополитомъ“. И по онѣхъ глаголѣхъ, царевыхъ же и патриарховыхъ, тотъ Исидоръ приде къ намъ на рускую митрополию митрополитомъ: и преже убо и не хотѣхомъ его пріяти, яко не по нашей воли, ни по прошенію нашему, приде къ намъ; но обаче мы требуя еже къ намъ присыланія царева и благословенія патриарша, и старины изначальныя не хотя рушити, пріяхомъ его съ радостію и честью воздахомъ ему, по своему православію, якоко прежебывшимъ его братья и святителямъ, митрополитомъ; а онъ убо покрывся овчею кожею, цестроту же яко рысь внутрь имѣя (но она убо цестроту внѣ нося, а сей въ сердци своемъ), показуя себе пастырь овцамъ, а дѣла своя подобна волку. И по малу убо въехотѣ къ собранію понти оного латыньскаго еже въ Фроленьциі несвященнаго събора: мы же много о томъ отрицахомъ его о пошествіи его, многихъ ради земскихъ дѣлъ, дабы не пошолъ: и не възмогохомъ его удержати. И яко уврѣхомъ его непреклонно, но тощю хотяща къ путяшествію и предлагающа на себя тягость и неблагословеніе отъ патриарха, и отъ царя гнѣвъ, о еже бы како не

доръ, кгда на столицу Руской митрополіи приехалъ, хотя въ великимъ отъ всѣхъ подивнемъ и на велимъ щиримъ сердцемъ, предся жъ отъ духовныхъ и свѣцкихъ становъ съ чѣстію годною принятъ былъ. И такъ столицу осѣлъ.

Бывши теды на столиці митрополей чтыри мѣсяцы, умислилъ побѣхати до краевъ Влоскихъ на съборъ Флоренекій. Бо южъ дѣбре чась и рокъ певный, на котѣрый тотъ съборъ былъ зложонъ, вѣдалъ, даючи по собѣ тотъ знакъ и тую славу, ижъ едетъ застановлятися за православіе Восточноі церкви. Обыватели и княжата земель Рускихъ и епископи нѣкоторые, довѣдавши ся о предсявзятію его (одни — сами до него зѣхавшися, другіе — прѣзъ писма), упоминали и просили аби на тотъ соборъ не ездилъ. А еслі би иначе быти не могло, тогды абы, на томъ соборѣ будучи, отъ преданій апостолскихъ и канѣновъ Богонѣсныхъ отецъ на въ чомъ не отступовалъ, и никѣму зводити ся не давалъ. Онъ, упѣру и предсявзятя своѣго переломити не хотячи, никѣго въ томъ не услухалъ; оцѣкъже за православіе истинныя вѣры ни въ чомъ границъ положенныхъ (але на сердцу лукавство мѣлъ) не перескакуючи, застанавятися шлюбовалъ.

(Р. И. Б. XIX, 435—438).

поити ему; и яко не увѣщахомъ, и мы, съ всеми нашія земли святители и съ священники и съ православнымъ христіанствомъ, молихомъ его много, да принесеть къ намъ нашего православнаго христіанства благочестье, еже пріяхомъ отъ Господа нашего Іисуса Христа, и отъ святыхъ его Апостолъ, и отъ божественныхъ святыхъ и богоносныхъ Отець, учителей вселенскихъ, и отъ святыхъ ихъ и священныхъ правилъ, и отъ святыхъ вборныхъ и апостольскія церкви Премудрости Божія Святыхъ Софѣи, отъ вашія благочестивыя державы, отъ Цариграда, и отъ нашего прародителя, благочестиваго святаго и равна Апостоломъ великаго князя Владимира, всея руськая земли самодержьца, крестившаго и просвѣтившаго всю руськую землю святымъ крещеніемъ; а иного, странна и нова и чужда благочестивыя нашія православныя христіанскія вѣры, молихомъ его, не приносити къ намъ: „аще же что отъ такихъ ново, и неприятно то нами будетъ, и своему святительству не къ чести сътвориши“. Онъ же обѣщася намъ нашу благочестивую старину принести, а наипаче еще утвердити крѣплѣе, по святымъ правиломъ, коляко мощно, обѣщася съ многими своими крѣпкими глаголы.

(Р. И. Б. VI, 578—582).

Повстає тепер питанне: в який спосіб використовує „Історія флорентійського собору“ згаданий документ? Чи вона використовує його безпосередно, чи посередно? Згаданий документ не

був використаний жадним зі звісних нам документів, ані не ввійшов в жадну із досі звісних версій „Повісти о флорентийськїм соборї“, а повторенне тих самих фактів в подібній формі рішучо вказує на зависимість реляції Історії від реляції грамоти. Пізніще по р. 1453 вживанне того документу в пізнійших чи актах чи традиції не малоб рації з огляду на те, що з хвилею погрому царгородського він втратив актуальну рацію. Зрештою по 1460 р. Іона, котрого неправне канонічно посвященне малаб отся грамота санкціонувати — перестав бути митрополитом київським. Вкінци головну точку сего документу — звістку про попереднє санкціонованне поставлення Іони — зустрічаємо вже в грамотї Іони в часів між груднем 1448 і січнем 1451 і митрополит Іони в своїм посланію до литовських єпископів покликують ся на згаданий факт словами не версії посланія з р. 1452, а словами посланія з рр. 1449—1450.

З огляду на те, я констатую, що автор „Історії“ користував ся грамотою з 1452 р. безпосередно. Крім сього документального жерела він користував ся ще одним жерелом великоруського походження: т. зв. „Повістю про флорентийський собор“¹⁾. А іменно користував ся нею в слідуєчих місцях: col. 433 (9 з долу) до col. 434 (2 з долу) — редакція перша версія рукописів: Петербурського Академічного XVI в. №. 1245 карта 198 à t., Попова XVII в. карта 432; col. 437 (8 з гори) — та сама редакція і версія; col. 439 (12 з долу) до col. 440 (6 з долу) друга редакція версія рукописів Петербурського Ак. №. 1464 XVI в. карта 371, Петербурського Академічного №. 1465 XVI в. та Патріяршого рукопису²⁾..., рукописів вжитих в „Слові о составленіи осмага собора“ і в літописях Софійській, Воскресенській, Никонівській і Царственній вид. 1772; col. 448 (14 з гори до 6 з долини) ужита Повість в першій редакції; col. 457 (від 9 з долу), 458, 459, 460, 461 до 462 (рядок 4 з гори), col. 462 (рядок 2 з долу) до col. 456 (13 з гори) на підставі затраченої версії, до котрої одначе змістом підходить додаток в чотирох рукописах першої редакції: Ундольського №. 710 л. 15, Мо-

¹⁾ Після огляду версій Повісти зробленого Щербиню в „Літописи историческаго общества при новороссійскомъ университетѣ“ т. X треба прийняти дві редакції: першу репрезентують версії опубліковані Поповим і Павловим, другу версії опубліковані Новіковим і Малініним ч. XIX. На сей поділ годжу ся з тим одиноким застереженнем, що в першій редакції є чималі різниці між версією опублікованою Поповим і Малініним ч. XVIII і версією опублікованою Павловим і Малініним ч. XVII. ²⁾ Тут очевидно бракує картки в переданій нам рукописи покійного автора. Ред.

сковській Публичного Музея № 591 л. 130 à t, Общества Истории Древностей въ Москвѣ № 195 л. 137 і Тихонравова без нумеру бібліотечного і нумерації листів — всі з XVII стол.¹⁾; 465 (рядок 24 з гори) до 468 (14 з долу) опираєть ся на версії затрачені, але дуже близькій формою і змістом до версії першої редакції нині репрезентованої рукописом з XVII в., але версію сю використали вже автори Степенної Книги²⁾.

Вкінці — додатково скажу про жерела „Історії фльорентийського собору“ гіпотетичні або й зовсім незвісні.

Вже Попов зауважив дещо подібне (нѣчто подобное) між змістом col. 465 (рядок 13 до 19) і змістом епівода в житію преп. Сергія Радонежського — репрезентованого версією рукопису з XVI в. До подібного змісту я ще додам ту замітку, що порядок подій в обох епіводах анальоічний³⁾.

Далі „дещо подібне“ завважую я між оповіданням грамоти атонського прота і монахів Атонської гори до князя Василя Василевича про епівод з часів „латинського царства в Царгороді“. Правда в представленню „Історії“ подія ся відбула ся аж в XV ст. — але наведім паралелі між відповідними текстами:

Монастырь же глаголемый Иуграфъ, иноци въ немъ живущи въ единъ пиргъ ватвориша ся; они же не истови християне, но и мучителя... и овѣ предреченіи латини, гѣвномъ упивше ся и древій множество списавше и пиргъ окруживше, и огнем зажегоша и тако иноци тжгою огня скончашеся, вѣру соблюдше.

Потѣмъ пришли до монастыря Зукграфскаго. Иноци, видячи страхъ, збѣгли ся до пиргу абѣ до башты монастырской, и не хотѣли до нихъ вѣйти, ани на унѣю позвѣлити. Онѣ множество наносивши дрѣвъ и хворосту, обую башту запалили, и такъ з' черницами и во всемъ до кгрунту згорѣла, мѣсяця октѣврія десятого дня.

(Р. И. Б. XIX, 471).

Не міг я на разі заналізувати col. 440 6 з долу, 441, 442 443, 444, 445, 446, 447 до 448 13 з гори 448 5 з долу до 457 9 з долу — полемічні статі проти латинян, col. 468 14 з долу до 469 18 з долу — кінець життя Ісидора, col. 474, 475, 476 — апострофи до Потія.

¹⁾ Як бачимо рукописи молодші від друкованої книжки — одначе версія, котру вони репрезентують, може бути старшою з огляду на те, що зовсім подібне закінчення в ще одній версії — котре послужило канвою для Історії Собору а репрезентоване на разі лише рукописом з XVII віку — зустрічаємо між жерелами Степенної книги, з часів митрополита московського Макарія. ²⁾ Павловъ op. cit. ст. і Стененна книга цитована у Малініна ст. 71 додатку. ³⁾ Поповъ op. cit. 340.